

GAMLE GRØNLANDSBREVE

AF GRØNLANDS GEOLOGISKE UDFORSKNINGS HISTORIE

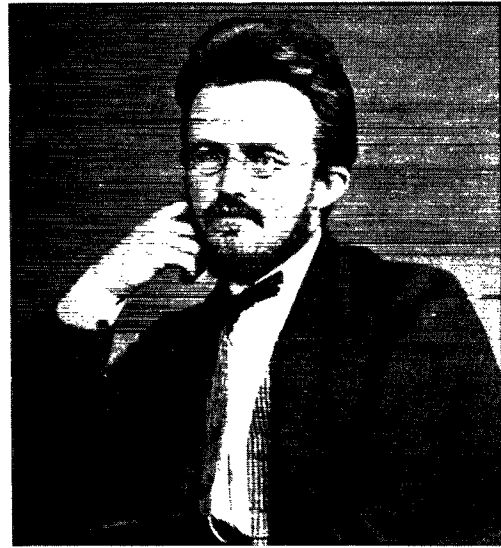
Af dr. phil. *Axel Garboe*

I Grønlands geologiske udforsknings historie møder man en række store navne, og i tilknytning til dem grupperer der sig navnene på en række mennesker, hvis virksomhed er mere eller mindre glemte af vor tid. Det betyder ikke, at deres arbejde var uden betydning; de føjede hver for sig en lille mosaiksten ind i det store helhedsbillede; men de hørte blot ikke til de førende. En *Giesecke* eller *Rink* kender enhver, der beskæftiger sig med grønlandsk geologisk historie eller med geologiens historie i det hele taget. *Karl Ludwig Giesecke*¹ (1761-1833), den sydtyske jurist og mineralsamler, Mozart-sangeren i Wien i de unge år, der i 1805 kom til Danmark for at tiltræde mineralogiske indsamlingsrejser til Færøerne og Grønland, blev af datidens krigsforhold nødt til at forblive i Grønland lige til 1813 og erhvervede sig et enestående kendskab til Grønlands mineralverden, og han kunne korrespondere på udmærket godt *Dansk*² med den københavnske geologi-professor *Gregers Wad*, den elskelige, stiltfærdige lærde, som ledede Universitetets Museum i den endnu eksisterende lange kommunitetsbygning på Nørregade.

Og *Hinrich Rink*³ (1819-1893) har også et af de store navne i Grønlands-geologiens historie. Sygdom nødte ham til at forlade den danske korvet „Galathea“ på dennes første jordomsejling (1845), hvorom hans breve i Mineralogisk Museums arkiv vidner. Det blev ikke Ostindiens geologi, der blev Rink's videnskabelige felt, men Grønlands. Da han i 1853 udgav sit arbejde „Om den geographiske Beskaffenhed af de danske Handelsdistrikter i Nordgrønland“ (Videnskabernes Selskabs Skrifter, matemat.-naturvidsk. Afd. 5 R. 3) fik *istidsgeologien* den hjælp fremad, som var nødvendig, og Grønland kom i centrum af alverdens geologers interesse. Senere fulgte som bekendt en lang række undersøgelsesrejser, der blev sat i system for Danmarks vedkommende af professor *Fr. Johnstrup* i 1870'erne.

S. Th. Krarup Smith.
(Mineralogisk Museums portrætsamling).

Ungdomsbillede af K. J. V. Steenstrup.
(Mineralogisk Museums portrætsamling).

Professor *Johnstrup* (1818-1894) stod i livlig forbindelse med adskillige, der havde deres arbejde i Grønland i handelens og administrationens tjeneste. Disse sendte mineraler og forsteneringer til København, og en række breve i Mineralogisk Museums arkiv⁴ giver mangt et glimt af dagligliv, vanskeligheder, glæder og sorger og ideelle bestræbelser. F. eks. sendte kolonibestyrer *E. C. Boye*⁵, søn af salmedigteren og sognepræsten i Søllerød, adskillige gange kasser med grønlandske forsteneringer til professor Johnstrup, således den 18. juli 1877⁴ tre kasser med bladaftryk „fra den paa Nordsiden af Umanaksfjorden beliggende Uperniviks Ø.“ Boye blev trofast ved dermed år efter år, kun i 1871 nåede han det ikke, fordi han blev ramt af en stor sorg. „Just som jeg vilde til at gjøre en Udflygt til Patorfik,“ skriver han til professor Johnstrup den 16. august 1872⁴, „blev jeg ramt af Skjæbnen, idet jeg pludselig mistede en elsket lille Datter paa 7 Aar. At jeg derved blev saa lammet saavel paa Sjæl som paa Legeme, at jeg ikke kunde foretage mig noget af Vigtighed, vil De selv indse og vistnok tilgive, at jeg ikke dengang holdt, hvad jeg lovede.“

Boye var ikke den eneste embedsmand, der flittigt hjemsendte mineraler og forsteneringer. Blandt flere andre kunne også inspektør *Olrik*, Godthåb, nævnes. Under et Danmarksophold som rekonvalescent efter alvorlig sygdom sendte han professor Johnstrup et brev⁴, dateret Rolighedsveien 17, 13. Marts 1870: „Med-

følgende Forstening blev afvigte Aar funden ved Ritenbenk blandt de Kul, som vare hjembragte til Colonien fra Disco... Da en Forstening af denne Slags ikke findes i *Heer's Værk*, og den, saa vidt mig bekjendt, ikke tidligere er funden i Grønland, har jeg troet, at den kunde være af speciel Interesse for Museet... Skulde det ikke være en *Sigillaria oculata*?“ skriver Olrik, der ikke var ukyndig i grønlandsk fytopalæontologi. I brevets margin har Johnstrup med blyant skrevet, at det var en *Sigillaria punctata* - altså ikke så helt forkert skønnet af den interesserede grønlandske embedsmand.

Især stod professor Johnstrup i livlig forbindelse med inspektøren for Nordgrønland *Sophus Theodor Krarup Smith* (1834-1882)⁶; de var virkelige venner og knyttedes, trods en aldersforskel på næsten en snes år⁷, sammen af fælles interesse for geologi og mineralogi.

Krarup Smith var - ligesom forøvrigt professor Johnstrup - af uddannelse polytekniker (eksamen 1857) og droges ligesom Johnstrup imod geologien. Som ung assisterede han Johnstrup under dennes studier over Faksekalken⁸, var også en lille tid i virksomhed i Mineralogisk Museum, men heri var der ikke eksistensmuligheder. „Jeg havde i de Tider ondt nok ved at skaffe mig Opholdet, langt mindre kunde [jeg] indlade mig på brødløse Excursioner på Videnskabens Gebet,“ skrev han den 3. juni 1868 fra Jakobshavn til Johnstrup. I 1861 og 1863 var Krarup Smith i Grønland⁶ og blev i 1867 konstitueret som inspektør for Nordgrønland (fast ansat 1872). Hans tid blev nu optaget af administrativt arbejde, og til „de Gjenstande, der for os nærmest have fælles Interesse,“ altså *geologien*, var der næsten ikke tid; men han håbede på en ændring i dette. „Baade skaffer dette officielle Slid i Begyndelsen mere Otium siden,“ skriver han (2. juni 1868) til Johnstrup, „eftersom jeg langt hurtigere derved faaer dannet mig den nødvendige administrative Oversigt, lærer at kjende de Kræfter, der staae til Raadighed baade i materiel og aandelig Retning, og faaer erhvervet mig den personlige Overvægt og Indsigt, uden hvilken man strander i Foretagender, hvor Mennesker i Skareviis skulle tvinges til at virke i eet Øiemed.“ Og Krarup Smith havde store reformplaner og fremtidsforhåbninger om en „Udvikling, der sikkrer en Overgang til civiliserede Tilstande.“ (2. juni 1868).

Det kneb for Krarup Smith i økonomisk henseende. Hans store ønske var at følge nogenlunde med i den litteratur, der behandlede hans særlige interesser, men dertil var der dårligt nok råd i begyndelsen. „Jeg tør endnu ikke tillade mig ret store Udgifter til Literatur o. s. v., da jeg har en Deel at afdrage, og heller ikke her bliver [der] saameget tilovers, som Flere troe og som jeg tildeels selv har troet.“ Med tilvænningen til de grønlandske forhold kneb det også. *Mørketiden* var trang - „den Periode, hvor Solen aldrig naaer vor Synskreds.“ „Jeg troer

ikke,“ skrev Krarup Smith (2. Juni 1868) til professor Johnstrup, „at Nogen, der ikke i længere Tid har savnet det, ret kan skjønne paa det velsignede Sollys. Man skal selv have følt, hvorledes baade Legemets og Sjælens Spændkraft svækkes og Arbejdsdygtigheden svinder, før man ret begriber det. Saa siger man rigtignok med dobbelt Inderlighed, naar man har et godt Hjem: Gudskelov for det!“

Helbredet var lige fra begyndelsestiden i Grønland heller ikke det bedste. Øjnene skulle skånes i mørketiden; „men min kjære Kone hjalp meget paa mig ved at læse saa det Ene, saa det andet for mig, og Tiden er saamænd, naar Alt kommer til Alt, i afvigte Vinter gaaet ret godt, gaaet bedre end jeg ialtfald havde frygtet. Med de længere Dage kom ogsaa Øjnene sig ret godt, Arbejdsdygtigheden kom igjen, og jeg har sandelig ikke ligget paa den lade Side,“ skrev han (2. juni 1868). Ti år senere klager han sig (brev fra Umanak den 24. juli 1879) over bronchitis og en smertefuld „underlivslidelse“. Lægen trøstede ham med, at hans „Bryst ikke er saa galt“, og for underlivslidelsen brugte han „kolde, vaade Omslag om Maven“; de havde „en paafaldende beroligende Virkning, men jeg maa dog temmelig ofte bruge dem baade Dag og Nat“ - en noget skrap kur, ville man vel i vore dage synes.

Instrumentelle hjælpemidler til videnskabelige undersøgelser var der så godt som ikke i Krarup Smiths rækkevidde, da han i 1867 kom til Grønland. „Der findes,“ skriver han (2. juni 1868), „i Godhavns Inspecteurbolig et Barometer, der efter Paaskriften tilhører Videnskabernes Selskab; det maa være gammelt der; thi Olrik vidste, om jeg husker ret, ikke videre Besked, og alt Qvægsølvet er mere eller mindre gjennemoxyderet, ligesom det indeholder lidt Luft i det tomme Rum. Glasset er forneden især saa beklædt med Metalhinde og saa ureent, at det ikke er muligt at indstille det med nogen Nøiagtighed, og af et simpelt og daarligt Barometer kunde jeg have større Nytte. Kunde man ikke faae det byttet?“ spørger han. „Helst ønskede jeg et Lomme-Aneroidbarometer,“ og så nævner han, at den engelske grønlandsrejsende *Whymper*, der i disse år berejste de samme egne, havde et ganske anderledes instrumentelt udstyr; han havde flere „delicate“ barometre „naturligviis til den engelske fabelagtige Priis, som kun et Royal geogr. Society seer sig istand til at udrede og - unter uns gesagt - gjør dumt i at udrede, da naturligviis de Feil, som den allerstørste Deel af dets Iagttagere personlig begaae, ere mange Gange større end dem, som vel instruerede og fornuftige Iagttagere faae selv med temmelig simple Redskaber. Man er lidt uheldig stillet heroppe i saa Henseende. Jeg havde med fra København et ganske simpelt, men godt Qvægsølvs-thermometer, som jeg havde megen Fornøielse af ifjor paa Reiserne, indtil det mod Slutningen, Gud ved hvorledes, blev knækket nær ved Kuglen.

Tjen mig i at skaffe mig et lignende ganske simpelt," beder han så professor Johnstrup.

I alle disse besværligheder var skibenes ankomst med breve fra „det kjære Fædreland“ (brev 2. juni 1868) det store lyspunkt, og der er næsten ikke ende på de taksigelser, Krarup Smith bringer for breve og tilsendt litteratur og for at føle sig stadig erindret af „gamle Venner trods min tilsyneladende Ufrugtbarhed i Idealernes Tjeneste og nødtvungne sparsomme Korrespondance.“ (Godhavn, 7. september 1879).

For det blev, alle forhåbninger tiltrods, mere og mere umuligt for Krarup Smith at udføre det videnskabelige arbejde, som han havde drømt om. Administrationen tog al hans tid; i hvertfald blev der kun små stumper tid til rådighed og - skriver han (28. april 1870) til professor Johnstrup, „skal (der) gjøres noget ordentligt og noget afrundet ud af et videnskabeligt Spørgsmaal, gaar det her som allevegne, man skal en Stund overveiende beskæftige Sind og Tanke dermed. Men De vil have fattet, at mit Sind ikkun sjelden har været frit for Bekymringer af forskjellig Art, nogle fornuftige, andre maaskee tildeels imaginaire, og at jeg, selv naar jeg havde ligesom lidt Otium, dog har savnet det Incitament til videnskabelig Forskning, som ligger i en Smule Vexelvirkning med andre.“

Iagttagelser på rejserne kunne der nu og da anstilles. Således diskuterede Krarup Smith med Whympfer om sænkningen af områderne ved Diskobugten. Krarup Smith mente, at landet sænkedes „paa sine Steder i Gjennemsnit ca. $\frac{1}{2}$ Tomme aarligt“, og at dette skyldtes indlandsisens tilvækst. „Er Tanken skjæv efter Deres Opfattelse?“ spørger han professor Johnstrup (3. juni 1868). *Lidt* læsning blev der også tid til om vinteren. Gentagne gange takker Krarup Smith for tilsendte videnskabelige afhandlinger fra forskellige. Især var han glad for Johnstrups udgave af *Gieseckes* mineralogiske rejsejournal; den kom (1878) som bind 2 af den påbegyndte serie: „Meddelelser om Grønland“. Nu ønskede han kun, at Johnstrup måtte få tid og kræfter til at foretage en rejse til Grønland, skønt - tilføjer han vemodigt 28. august 1877 - „jeg rigtignok næsten ikke vil være istand til at følges med Dem heroppe, hvor gjerne jeg end vilde.“

Og stadig var tankerne hos vennerne i København og hos studiefællerne på geologiens område. Fra Umanak skrev Krarup Smith (24. juli 1879), hvor vemodigt det var for ham, at overlærer *Fogh* nu var død, og „at *Hoff*⁹ saa hurtig (skulle) blive absolut aflægs, har gjort mig ondt at erfare“. Den sidstnævnte var professor Johnstrups assistent i det mineralogiske museum - en lidt tragisk skikkelse iblandt dansk geologihistories bifigurer. Hoff havde selv været i Grønland (1853).

Så blev det mest til *en håndsrækning* til geologer, der foretog rejser i de egne, hvor Krarup Smith havde sin virksomhed. Og „vær forvisset om, at jeg, naar jeg

kan yde de herværende Udsendinge ... en Haandsrækning, gjør dette beredvilligt“, skrev han (7. september 1879) til Johnstrup. Blandt de geologer, der gæstede Krarup Smith, var den fremragende, men ikke altid lige behagelige grønlandsforsker *K. J. V. Steenstrup* (1842-1913), en forsker, hvis indsats det ville føre for vidt at omtale her. I 1878 var Steenstrup i nogle dage hos Krarup Smith; „forresten syntes jeg ligesom min Kone, at han var noget mindre kritisk ubehagelig, end han pleiede at være, denne Gang“ (brev 19. juli 1878).

Både K. J. V. Steenstrup og Krarup Smith, især den første, var også blevet hvirvlet ind i den bitre strid, der kom til at stå om de kolossale *jernblokke*, som *A. E. Nordenskiöld* fandt ved Ovifak („Blaafield“) i 1870. Steenstrup¹⁰ ledsagede året efter den svenske ekspedition, som hjembragte jernblokkene, og Krarup Smith har ydet praktisk hjælp ved tilrettelæggelsen af dette vanskelige foretagende. Om jernblokkene var tellurisk eller meteorisk jern blev et stridens spørgsmål, og fordelingen af de fundne og hjembragte blokke fik også bølgerne til at gå højt i geologiske kredse.¹¹ Nordenskiöld var på et vist tidspunkt så vred, at han (30. april 1871) telegraferede til professor Johnstrup, at han ville overlade amerikanerne det hele. Men Johnstrup, den besindige mand, fik gydt olie på bølgerne, og Nordenskiöld erkendte, at han var gået for vidt og sendte både Forchhammer og Krarup Smith forsonlige breve. Men hele denne sag om Ovifak-jernblokkene er for omfattende til at omtales nærmere her ved denne lejlighed.

Krarup Smith blev ikke 50 år gammel. Vanskeligheder og sorger fulgte ham til det sidste. Ikke længe før han døde, bringer et brev til Johnstrup (Godhavn den 8. august 1880) meddelelse om, at hans hustru (Johanne Margrethe Lundsteen) længe havde svævet mellem liv og død efter en fødsel, men dog var i god bedring. Selv var han ikke rask. „Mit Haab om, at Slædereisen i Foraaret skulde tilveiebringe nogen egentlig Forandring til det bedre, blev kun sparsomt opfyldt;“ smerterne i underlivet vedvarede. Men mineraler blev der dog lejlighed til at sende.

Johnstrups breve til Krarup Smith kendes ikke. Men fra en håndfuld gamle breve i en arkivpakke stiger der et omrids af et billede frem af en idealist, der fik sin livsgerning i Grønland, og som trods alt holdt fanen højt til det sidste, omend han langtfra fik udrettet på geologiens område, hvad han engang havde drømt om. Krarup Smiths minde fortjener derfor at fremdrages.

HENVISNINGER

1. En udførlig biografi af Giesecke gav *K. J. V. Steenstrup* som indledning til Gieseckes „Mineralogisches Reisejournal über Grönland 1806-13; 2. vollständige Ausgabe 1910“ (Meddelelser om Grønland, bd. 35).

2. Et på dansk skrevet brev fra Giesecke til Wad, dateret Augsburg den 18. august 1819, findes i Mineralogisk Museums arkiv, København.
3. *Knud Oldendorp*: Grønlændervennen Hinrich Rink. Videnskabsmand, skribent og grønlandsk administrator. (1955). (Det grønlandske Selskabs Skrifter XVIII).
4. Professor Johnstrups arkiv, pakken „Grønland“ (i Mineralogisk Museums arkiv).
5. Grønland i Tohundredaaret for Hans Egedes Landing I (1921). (Meddelelser om Grønland, 60).
6. Grønland i Tohundredaaret etc. II (1921, p. 739). (Meddelelser om Grønland, 61).
7. Johnstrups biografi skrev bl. a. *K. Rørdam* (Meddelelser fra Dansk geologisk Forening, bd. 5, 1918).
8. Johnstrup i Videnskabernes Selskabs Skrifter (naturv. math. afd.), 5. R. 7 (1868), 71.
9. *Axel Garboe*: Docent Th. Hoff (1822-1882). (Meddelelser fra Dansk geologisk Forening, 13 (1957), 238 f.).
10. I Mineralogisk Museums arkiv findes bl. a. K. J. V. Steenstrups indberetning til ministeriet, dateret Godhavn den 9. juli 1871.
11. Mineralogisk Museums arkiv rummer et omfattende materiale til forståelse af denne sag.